

**Микола Федотович Біляшівський –
перший Бібліотекар Київської політехніки**

*Мірошниченко Марина Олексіївна,
завідувач відділу рідкісних і цінних документів
Науково-технічної бібліотеки КПІ ім. Ігоря Сікорського,
робочий телефон 044-204-97-24*

Серед багатьох напрямів культурної розбудови України, що ними займався Микола Федотович, була і організація фундаментальної наукової бібліотеки Київського політехнічного інституту. Він фактично заклав основи унікальної книжкової колекції, якою і сьогодні користуються дослідники і студенти університету.

Заснуванню Київської Політехніки передувала ціла низка подій. Активна індустріалізація України і особливо її південно-західної частини у середині і другій половині XIX століття призвели до значних змін у промисловому обличчі міст. У першу чергу це стосувалося Києва. Сутність змін полягала в зростанні кількості промислових підприємств. Великі механізовані фабрики і заводи, обладнані передовими на той час паровими двигунами, замінювали невеличкі підприємства з ручною працею. Розвиток залізничного транспорту стимулював появу нових підприємств металообробної, машинобудівної та інших галузей.

Як наслідок, виникла нагальна потреба у кваліфікованих спеціалістах різних технічних напрямків і створенню учбових закладів для їхньої підготовки.

Велику роль у розвитку вищої технічної освіти і визначенні типів вузів відіграло *Російське технічне товариство*, яке об'єднало значну частину прогресивно налаштованих учених та інженерів. В 1897 р. при товаристві було створено «Комісію з питань вищих технічних навчальних закладів» і

найпридатнішим типом вищого технічного закладу вирішили вважати політехнічний інститут.

У Києві підготовчі заходи розпочалися з наради, що відбулася ще 25 листопада 1896 р. в Києві, в якій взяли участь професори Київського університету, представники міської властей, адміністрації Південної залізниці, інженери, промисловці.

Було вирішено заснувати вищий технічний навчальний заклад – політехнічний інститут – з механічним, інженерним, хімічним і агрономічним відділеннями за прикладом політехнікумів у Цюріху, Мюнхені, Відні та інших містах Європи.

Київ було вибрано не випадково: велике університетське місто, культурний, адміністративний і торговельний центр; важливий вузол шосейних, водних і залізничних шляхів, місто з розвинутою харчовою і легкою промисловістю.

Відомо, що **Микола Федотович написав листа В. Л. Кирпичову** з проханням взяти його на посаду бібліотекаря у новозаснованому Київському політехнічному інституті. До роботи Біляшівський став 1 серпня 1898 р. і пропрацював тут приблизно три с половиною роки. Не дивлячись на досить короткий період, він чимало зробив для розбудови бібліотеки. За цей час були налагоджені безпосередні відносини із закордонними видавництвами і книжковими фірмами, засновано журнальний відділ, складено абетковий і схему до систематичного каталогу, упорядковано і затверджено Правила Бібліотеки.

Важливим документом є **Правила Бібліотеки**, надруковані 1902 р. і можна вважати, що більшість положень розроблено саме за участі Миколи Федотовича. В главі «Управління бібліотекою» подається перелік обов'язків бібліотекаря і перелік документації: три матеріальні книги (для запису книг, атласів, карт; періодичних видань; рукописів); книга дезидерат (для запису

заявок на потрібні книги); книга з палітурної справи, для запису дефектних видань, для дублетів. Існували окремі каталоги для рукописів, періодики, картотеки видань, що видані читачам тощо. Фактично вся бібліотечна робота була налагоджена на високому професійному рівні, що і сьогодні вражає.

Територіально бібліотека розміщувалася в декількох окремих приміщеннях, тому що в проекті головного корпусу вона не була запланована, а проектувались лише невеличкі бібліотечки відділень, лабораторій і кабінетів. В перший рік з коштів інституту на бібліотеку було відпущено 3 тис. руб., на які придбано 556 назв книг і 17 журналів.

З документів відомо, що в помічники Біляшівському від початку діяльності дали неписемну людину і логічно вважати, що він сам заповнював перші інвентарні книги. Цікавими є записи в книзі «Б.К.П.И. Журналы. 1898-1902. **Материальная книга Библиотеки Киевского Политехнического Института...**». Вони стосуються інформації про те, хто замовляв і хто подарував те чи інше видання. Серед імен замовників і дарувальників – професори і викладачі інституту, відомі київські вчені, інженери, громадські організації XIX- початку XX століття.

Традиція дарувати книги бібліотеці склалася від самого початку. Скоріш за все, Микола Федотович активно її підтримував, завдяки чому чималу частку нашого фонду складають видання з приватних колекцій викладачів університету. В багатьох з них збереглися власницькі печатки, автографи або екслібриси, що дає унікальний матеріал для історичних досліджень.

Так, до складу університетської книгозбірні наприкінці 1898 р. потрапила колекція **Олександра Парфенійовича Бородіна** (1848-1898) – видатного інженера, адміністративна і творча діяльність якого з другої половини 1870-х років призвела до створення потужної залізничної системи південно-західної частини Російської імперії. Значення цієї діяльності і сьогодні важко переоцінити. Ось тільки деякі з його нововведень: організація і налагодження

чіткої роботи залізничних майстерень Києва і Одеси та їх електрифікація; створення першої спеціальної лабораторії для дослідження води, палива, мастильних матеріалів і металів та першої в світі лабораторії для випробування паровозів у стаціонарних умовах; введення змінних бригад для обслуговування паровозів і створення комфортабельних кімнат для відпочинку працівників на станціях і багато іншого. Також, завдяки зусиллям Бородіна відкрито два технічних залізничних училища – в Одесі і Києві. Отже, у великій мірі завдяки зусиллям Олександра Парфенійовича Південно-Західна залізниця дуже швидко стала найприбутковішим підприємством в країні. Окрім всього, О.П.Бородін став співзасновником, редактором і активним дописувачем щомісячного технічного журналу «Інженер», що виходив з 1882 р. в Києві.

На жаль, в червні 1896 р. після 20-річної плідної роботи О.П.Бородін залишив Київ і відбув до нового місця призначення. Вдячні кияни влаштували йому урочисте прощання. Київське відділення Російського технічного товариства заснувало премію імені О.П.Бородіна «яка у вигляді золотої медалі періодично видавалась Імператорським Російським технічним товариством авторам винаходів, удосконалень або досліджень у механічній справі залізниць».

Але наприкінці 1897 р. вчений захворів і згодом, 26 березня 1898 р., помер. За заповітом його було поховано біля Аскольдової могили.

Удова видатного інженера передала його бібліотеку Київському політехнічному інституту. Більшість видань стосуються залізничної справи, активним розвитком якої позначилася вся друга половина XIX і початок XX століття.

Відомо також, що перший директор інституту – Віктор Львович Кирпичов – подарував бібліотеці близько 300 видань. У нас збереглася пам'ятна металева пластина з переліком інвентарних номерів бібліотеки Кирпичова. Але, на жаль, до сьогодні ми не знайшли видань з цього переліку.

1898 р. було передано інституту і приватну колекцію викладача нарисної геометрії **І. Г. Рекашева**. Точної кількості видань немає, але на його книжках стоїть печатка «Ісидор Григорьевич Рекашев». Серед видань є унікальні підручники з математики початку ХІХ ст. російською, німецькою і французькою мовами.

І.Г.Рекашев викладав також в університеті св. Володимира і з інститутських документів відомо, що саме він передав в дар бібліотеці колекцію покійного професора Київського університету І.І.Рахманінова (на деяких книгах збереглися і автографи Рахманінова і печатки Рекашева) – майже 500 книг. **Іван Іванович Рахманінов** (1826-1897 рр.) походив зі старовинного дворянського роду, представники якого, в середині ХVІІІ ст., брали участь у зведенні на престол російський дочки Петра І – Єлизавети. З цього ж роду походив видатний композитор Сергій Рахманінов. В кінці ХІХ ст. було надруковано роботу Н.П. Василенко й І.Ф.Токмакова «Исторические сведения о роде дворян Рахманиновых» (коштом І.Рахманінова і по сьогоднішній день це видання є головним джерелом з генеалогії роду до поч. ХХ ст.).

Математик і механік, доктор математичних наук і астрономії, заслужений ординарний професор математики, декан фізико-математичного факультету, ректор (1881 - 1883) університету св. Володимира. На початку 60-х років ХІХ ст. він намагався ввести технічні дисципліни в курс викладання на фізико-математичних факультетах; продовжив і значно укріпив прикладний напрямок у викладанні математики в університеті. Заснований за ініціативою І. Рахманінова механічний кабінет, завдячував професору своєю колекцією і благоустроєм. Для заохочення молодих вітчизняних талантів Рахманінов, в пам'ять п'ятидесятиріччя університету святого Володимира в 1884 р., пожертвував 5 тис. крб. для встановлення премії свого імені за кращий твір в області математичних або природничих наук.

І.І.Рахманінов мав сина Івана – студента медичного факультету, про долю якого достовірної інформації не маємо, але в одній з книг є запис «Рахманінов-молодший».

Від початку формування бібліотеки до фонду надходила велика кількість **періодичних видань XIX- поч. XX ст.** Зокрема, тут зберігається один з перших технічних журналів Європи «*Polytechnische Journal*» («*Політехнічний журнал*») – з 1822 по 1899 рр. Протягом всього XIX ст. він був важливим джерелом технічних знань, культури і технологій. Також, у фонді представлені інженерні журнали XIX ст. - Російської імперії, Німеччини, Великої Британії і Франції; численна періодика з питань фізики, хімії, машинобудування, будівництва та архітектури; вісники наукових товариств. Такі видання сьогодні стали унікальним джерелом вивчення історії становлення та розвитку світової науки і техніки.

Окрім науково-технічної, навчальної літератури до бібліотеки надходило багато видань з **питань мистецтва і архітектури.**

Не можна не згадати, що в Київській політехніці, від початку існування інституту, діяли кафедри будівельного мистецтва і архітектури – за положенням про інститут їх було засновано шість. На всіх відділеннях викладались будівельні дисципліни.

З 1899 р. архітектуру в інституті викладав Олександр Васильович Кобелєв – відомий київський архітектор, в майбутньому академік архітектури, що долучився до проектування та будівництва нашої Alma Mater і згодом очолив всі будівельні роботи. Також, викладачами інституту були відомі київські архітектори Павло Іванович Голандський, Василь Олександрович Осьмак.

Понад десять років у КПІ викладав малювання і видатний український живописець М.К. Пимоненко.

Започаткований на зламі століть для забезпечення навчального процесу і наукової діяльності книжковий фонд бібліотеки Київської політехніки до

сьогоднішнього дня лишається документальним свідченням стрімкого розвитку науки і техніки та високого економічного рівня України кінця XIX – початку XX ст. Участь Миколи Федотовича Біляшівського у формуванні науково-технічної бібліотеки проявляє універсальність і талант видатного українського вченого. Бібліотечна спільнота однієї з найстаріших університетських книгозбірень пам'ятає і шанує свого першого Бібліотекаря.